

## ОРГАНІЗАТОРСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

### ORGANIZATIONAL COMPETENCE OF FUTURE BORDER OFFICERS AS AN OBJECT OF SCIENTIFIC RESEARCH

У статті проаналізовано проблему реформування прикордонної служби України завдяки удосконаленню підготовки майбутніх офіцерських кадрів відомства. Зосереджено увагу на питанні формування організаторської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. Задля цього проаналізовано наукові праці соціологічного, філософського та політологічного змісту. Особливу увагу приділено аналізу педагогічної наукової літератури із зазначеної проблеми. Розкрито сутність та статус компетентнісного підходу у системі вищої освіти України, представлено визначення компетентності (у ракурсі здатностей особистості), організації (складного виду людської діяльності) та організаторської компетентності (здатність офіцерів-прикордонників розподіляти загальну діяльність прикордонного підрозділу на окремі складові частини; здатність групувати види діяльності за певними блоками (діяльність інспектора, чергового тощо), тобто здійснення департаменталізації; здатність делегування повноважень; здатність оцінювання та визначення кількості персоналу, тобто «контрольного діапазону»; здатність до здійснення вертикального та горизонтального узгодження діяльності, тобто координації дії у прикордонному підрозділі). Автор проаналізував зміст поняття «організація», а також основних теорій організації, зосередившись на її класичному варіанті. Представлено основні напрями наукових досліджень із проблеми формування організаторської компетентності в майбутніх офіцерів-прикордонників. Сформульовано висновки дослідження та перспективи подальших наукових пошуків (визначення результативних методик, прийомів та технологій у формуванні організаторської компетентності в майбутніх офіцерів-прикордонників, формулювання наскрізних та специфічних методичних рекомендацій науково-педагогічним працівникам щодо формування зазначеної компетентності в майбутніх фахівців).

**Ключові слова:** прикордонна служба, організація, майбутні офіцери-прикордонники, організаторська компетентність, компетентність.

The article analyses the problem of reforming the border service of Ukraine by improving the training of future officers of the department. The focus is on the formation of organizational competence of future border guards. For this purpose, scientific works of sociological, philosophical and political content are analyzed. Particular attention is paid to the analysis of pedagogical scientific literature on this issue. The essence and status of the competency approach in the system of higher education of Ukraine are revealed, the definition of competence (in the perspective of personal abilities), organization (complex human activity) and organizational competence is presented. The ability of border guards to divide the general activities in certain blocks (inspector's, duty officer's activity, etc.), is departmentalization; ability to delegate authority; ability to assess and determine the number of staff, is "control range"; ability to carry out vertical and horizontal coordination of activities, is coordination of actions in the border unit). The author analyzed the meaning of the concept of "organization", as well as the basic theories of organization, focusing on its classical version. The main directions of scientific research on the problem of formation of organizational competence in future border guards are presented. The conclusions of the research and prospects of further scientific research (determination of effective methods, techniques and technologies in the formation of organizational competence in future border guards, the formulation of cross-cutting and specific guidelines for research and teaching staff on the formation of this competence in future professionals).

**Key words:** border service, organization, future border officers, organizational competence, competence.

УДК 378:356:355.237  
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/33-1.7>

**Волобуєв В.В.,**  
начальник відділу  
прикордонної служби «Мілове»  
Луганського прикордонного загону

#### Постановка проблеми у загальному вигляді.

Пріоритетна мета сучасної вищої освіти полягає у формуванні комплексу професійно важливих якостей у майбутнього фахівця. Зміст цього комплексу якостей можна тлумачити залежно від професійної діяльності майбутніх фахівців. На особливу увагу заслуговує зміст професійної підготовки фахівців сектору безпеки та оборони в Україні. З огляду на спектр професійних завдань правоохоронних та військових структур українського суспільства професійна підготовка відповідних фахівців має бути ґрунтовною та змістовною. Коли йдеться про офіцерські кадри, необхідно наголосити на важливості сформованості в них професійних компе-

тентностей, зокрема управлінської, військово-спеціальної та організаторської.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема реалізації компетентнісного підходу у вищій освіті України є предметом сучасних досліджень [25]. З огляду на те, що компетентність є інтегративним явищем, її зміст відображений у соціологічних, психологічних, філософських та педагогічних працях. Компетентність у галузях соціології, філософії та політології розглядалась через призму інновацій в освітньому інституті суспільства. Прикладами таких досліджень є праці О. Безрукової [2], О. Злобіної [10], В. Пилипенка [14], А. Ручки [17], В. Смакоти [20], В. Степаненка [22].

Можна констатувати, що проблема компетентності широко представлена у педагогічних дослідженнях, зокрема в роботах О. Гури [4], П. Давидова [5], І. Зимньої [9], Е. Зеєра [8], Г. Пільової [15], Т. Свірчука [18], А. Хуторського [24]. Вчені-педагоги у своїх працях уточнили зміст та сутність компетентності в освіті, класифікували компетентності на всіх рівнях освіти та визначили ті фактори, що є ефективними у формуванні певного виду компетентності у фахівця.

**Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.** Запропонована стаття присвячена проблемі професійної підготовки майбутніх офіцерів прикордонної служби України, зокрема формуванню у них такого різновиду професійної компетентності, як організаторська.

**Мета статті.** Метою статті є аналіз організаторської компетентності в майбутніх офіцерів-прикордонників у наукових дослідженнях.

**Виклад основного матеріалу.** Прикордонна служба України належить до системи державних інституцій. Сучасне українське суспільство перебуває у стані реформ та перехідного періоду, який Захід уже пережив [19]. З огляду на західний досвід системних трансформацій вимоги до фахівця усіх структур та організацій також змінилися. Для України ця проблема є надзвичайно актуальною, оскільки зміни у соціумі можливі на рівні змін у свідомості кожного громадянина. Незважаючи на те, що прикордонне відомство є державним правоохоронним органом спеціального призначення, до її фахівців сформовано низку важливих вимог, таких як конкурентоспроможність, високий рівень критичного мислення, здатність до лідерства, комплекс професійних компетентностей, здатність до управління, креативність. З названих вимог на особливу увагу заслуговують компетентності фахівця, оскільки сучасна освіта спрямована на реалізацію компетентнісного підходу. Це означає, що майбутній фахівець повинен володіти не лише набором знань, умінь та навичок, а мати сформовані здатності, квазіпрофесійний досвід тощо.

У вищій освіті Україні на законодавчому рівні сформульоване визначення компетентностей, зміст якого тривалий час змінювався, оскільки дослідники визначали різні суттєві ознаки. Проте за редакцією Закону України «Про вищу освіту» [16] компетентність розглядається в аспекті здатностей особистості. З огляду на цей факт у статті аналізується проблема організаторської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників як здатність до здійснення організаторської діяльності, залучення персоналу до професійної діяльності у прикордонному колективі, здатність до розподілу професійних завдань та функцій, формування та декомпозиції професійних завдань тощо [7; 11].

Організаторська компетентність належить до тих професійних компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників, що є фундаментом їх професійної діяльності. Свідченням цього є численні наукові дослідження. Так, О. Ставицький приділяє увагу проблемам професійного виховання у вищому навчальному закладі прикордонної служби [21]; О. Торічний вивчає особливості формування військово-спеціальної та професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників [23]; Ю. Дем'янюк розглядає формування військово-організаторських умінь майбутніх офіцерів-прикордонників [6]; С. Кубіцький досліджує оцінку готовності офіцера до професійної діяльності [12]; Л. Балагур вивчає готовність до управління підрозділами охорони кордону [1]; О. Богданюк розглядає готовність до професійної діяльності офіцерів-прикордонників зі спеціалізацією «кінологія» [3].

Представлені вище дослідники не вичерпують усього списку науковців, оскільки нами здійснено невелику вибірку праць учених із прикордонної сфери, проте організаторська компетентність є предметом вивчення педагогічної діяльності, економічної (маркетингової та менеджерської), державного управління. Фундаментом усіх зазначених досліджень є аналіз основ процесу організації у будь-якій сфері.

Загалом можна констатувати, що організація як процес є досить складним видом людської діяльності. Стосовно самої дефініції «організація», то вона належить до багатofункціональних дефініцій і таких, що вважаються загальнонауковими.

З огляду на цей факт організаторська компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників є різновидом їх професійної компетентності, основу якої становлять такі елементи:

- здатність офіцерів-прикордонників розподіляти загальну діяльність прикордонного підрозділу на окремі складові частини;
- здатність групувати види діяльності за певними блоками (діяльність інспектора, чергового тощо), тобто здійснення департаменталізації;
- здатність до делегування повноважень;
- здатність до оцінювання та визначення кількості персоналу, тобто «контрольного діапазону»;
- здатність до здійснення вертикального та горизонтального узгодження діяльності, тобто координації дій у прикордонному підрозділі.

Слід зауважити, що організаторська компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників має свою специфіку і враховує перш за все положення класичної теорії організації [13]. Цей факт можна пояснити тим, що прикордонне відомство має свою особливу організаційно-штатну структуру зі власною ієрархією та особливостями розвитку й функціонування.

Задля ефективного формування в майбутніх офіцерів-прикордонників організаторської ком-

петентності необхідно забезпечити знання щодо структури організації, розподілу у ній соціальних статусів і відповідних ним ролей та функцій.

Державна прикордонна служба України, на відміну від інших правоохоронних інститутів суспільства, є відкритою системою, що здійснює постійну взаємодію із зовнішнім середовищем (перетин кордону громадянами іноземних держав, налагодження взаємовідносин із мешканцями прикордонних регіонів, співпраця з вітчизняними та зарубіжними органами самоврядування тощо). Прикордонній службі необхідно пристосовуватись до названих вище суб'єктів професійної взаємодії в сучасному суспільстві. Ця проблема є ще одним підтвердженням актуальності організаторської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, оскільки їм як управлінцям доведеться формувати механізми адаптації організації свого прикордонного підрозділу до зовнішнього середовища.

Загалом можна стверджувати, що організаторська компетентність є пріоритетним об'єктом багатьох досліджень навіть за умови відкритості та дискусійності питання її сутності та змісту, структури, умов формування тощо.

Беззаперечним є факт актуальності представленої у статті проблеми, що стосується питань реформування фундаментальних утворень українського суспільства.

**Висновки.** Таким чином, у запропонованій статті представлено позицію автора щодо статусу організаторської компетентності фахівця в наукових дослідженнях. За результатами аналізу різних видів інформаційних джерел узагальнено основні підходи до визначення сутності організації як діяльності та організаторської компетентності як сукупності здатностей майбутніх офіцерів-прикордонників.

Результати дослідження у представленій науковій статті не вичерпують усіх аспектів проаналізованої проблеми. Перспективними напрямками подальших наукових пошуків є визначення результативних методик, прийомів та технологій у формуванні організаторської компетентності в майбутніх офіцерів-прикордонників, формулювання наскрізних та специфічних методичних рекомендацій науково-педагогічним працівникам щодо формування зазначеної компетентності в майбутніх фахівців.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балагур Л. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до управління основними підрозділами охорони державного кордону : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 ; Національна академія Державної прикордонної служби ім. Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2015. 227 с.
2. Безрукова О. Відповідальність в сучасному світі: соціологічні інтерпретації та емпіричні студії : монографія. Запоріжжя, 2015. 308 с.

3. Богданюк О. Формування готовності до професійної діяльності у майбутніх офіцерів-кінологів Державної прикордонної служби : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 ; Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2007. 20 с.

4. Гура О. Професійні компетенції та професійна компетентність педагога вищої школи: порівняльний аналіз понять. *Наука і сучасність*. 2006. Т. 54. С. 3–12.

5. Давидов П. Вища освіта в Україні. Університетська освіта : навчальний посібник для студентів технічних спеціальностей. Донецьк : Світ книги ; ДонІЗТ, 2012. 201 с.

6. Дем'янюк Ю. Формування військово-організаторських умінь у майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 ; Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2010. 20 с.

7. Діденко О. Сутність, зміст і структура поняття «професійна надійність фахівця». *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2015. № 1. С. 90–101. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcpn\\_2015\\_1\\_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcpn_2015_1_10) (дата звернення: 16.10.2020).

8. Зеєр Е., Симанюк Е. Компетентнісний підхід до модернізації професійної освіти. *Вища освіта в Росії*. 2005. № 4. С. 23–30.

9. Зимняя І. Загальна культура і соціально-професійна компетентність людини. *Вища освіта сьогодні*. 2005. № 11. С. 14–20.

10. Злобіна О. Особистість як суб'єкт соціальних змін : монографія. Київ : Інститут соціології НАН України, 2004. 400 с.

11. Іщенко Д. Методика оцінювання професійної компетентності офіцерів відділів прикордонної служби. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2015. № 2. С. 121–130. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcpn\\_2015\\_2\\_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcpn_2015_2_13).

12. Кубіцький С. Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2002. 19 с.

13. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень НАНУ, 2008. 316 с.

14. Пилипенко В., Гончарук О. Вища освіта в Україні: інноваційний вимір. *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін*. 2014. Вип. 1 (15). С. 472–485.

15. Пільова С. Визначення сутності понять «компетентність» і «компетенція» в сучасній педагогіці. *Личность в образовательном пространстве*. 2010. Ч. 1. С. 141–143.

16. Про вищу освіту : Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2145-19> (дата звернення: 16.10.2020).

17. Ручка А. Компетентність як ресурс життєвої активності. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Київ : Інститут соціології НАН України, 2017. С. 264–274.

18. Свірчук Т. Поняття компетентності та компетенції у працях сучасних педагогів та лінгводидактів. *Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії*. 2008. Вип. 16. С. 115–122.

19. Свистун В. Зміст поняття «компетентність» у контексті професійної підготовки фахівців як управлінців. *Науковий вісник Національного університету*. 2005. № 88. С. 180–189.

20. Смакота В. Освіта в умовах інформаційного суспільства: світові та українські реалії. *Вектори змін українського суспільства*. Київ : Інститут соціології НАН України, 2014. С. 275–292.

21. Ставицький О. Організація професійного виховання у Національній академії Держаної прикордонної служби України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні та психологічні науки*. № 1. Хмельницький : вид-во НАДПСУ, 2013. С. 298–308.

22. Степаненко В. Громадянське суспільство в Україні: проблеми інституціоналізації. *Соціальні виміри суспільства*. 2004. Вип. 7. С. 320–341.

23. Торічний О. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників засобами проєктної діяльності. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка*. 2016. Вип. 1. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped\\_2016\\_1\\_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_1_10) (дата звернення: 10.11.2020).

24. Хуторський А. Визначення загальнопредметних змісту і ключових компетенцій як характеристика нового підходу до конструювання освітніх стандартів : доповідь. *Ейдос*. 2002. 23 Квітня. URL: [eidos.ru/journal/2002/0423.htm](http://eidos.ru/journal/2002/0423.htm) (дата звернення: 16.10.2020).

25. Хуторський А. Ключові компетенції та освітні стандарти. Доповідь на відділенні філософії освіти і теоретичної педагогіки РАО 23 квітня 2002 року на тему: «Визначення загальнопредметних змісту і ключових компетенцій як характеристика нового підходу до конструювання освітніх стандартів». *Ейдос*. 2002. 23 Квітня. URL: [eidos.ru/journal/2002/0423.htm](http://eidos.ru/journal/2002/0423.htm) (дата звернення: 16.10.2020).